

*О. А. Ворсовський,
к. е. н., асистент кафедри організації та економіки фармації,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця*

ПОЗИЧКОВІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

*O. Vorsovsky,
candidate of economic sciences, the assistant of the department of organization
and economics of pharmacy, National medical university named after O.O. Bogomolets*

BORROWED SOURCES OF FORMING OF FINANCIAL POTENTIAL OF INVESTMENT ACTIVITY OF ENTERPRISES

У статті досліджуються особливості формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств з позичкових джерел. Аналізується стан позичкових джерел формування фінансового потенціалу підприємницьких структур в Україні. Визначаються чинники, що впливають на можливості підприємств залучати фінансово-інвестиційні ресурси з позичкових джерел.

This article investigates peculiarities of forming financial potential for business entity investment activity on borrowed sources. Conditions of borrowed sources for Ukrainian business entities capital resources development are analyzed. Attributes affecting the potential of business entities to attract finance and investment assets from borrowed sources are determined.

Ключові слова: фінансовий потенціал, інвестиційна діяльність, позичкові джерела, кредит, фінансово-інвестиційні ресурси.

Key words: financial potential, investment activity, borrowed sources, credit, financial and investment resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств невід'ємно пов'язаний з їх можливостями залучати фінансово-інвестиційні ресурси з позичкових джерел. Від обсягів даних ресурсів, їх вартості, частки цих ресурсів у загальному капіталі залежить величина фінансового потенціалу. Тому важливим завданням, що виникає в процесі формування даного потенціалу, є пошук доступних та якомога дешевших джерел формування цих ресурсів. У свою чергу вартість та доступність позичкових джерел формування фінансово-інвестиційних ресурсів багато в чому залежить від фінансового стану підприємства, структури фінансових ресурсів, репутації підприємства, ефективності системи управління позичковим капіталом тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням процесів формування фінансових ресурсів займалися такі вітчизняні та закордонні вчені, як М. Білик [13], І. Бланк [1], Дж. Ван Хорн [2], Дж. Вахович [2], А. Дамодаран [14], Т. Куриленко [5], В. Просяник [6], М. Турянська [10] та інші. Дослідженням фінансового потенціалу займалися такі економісти, як І. Гринашук [3], А. Задувайло [4], Ю. Сердюк-Копчекчи [7], І. Чижко [11], С. Шумська [12] та інші.

НЕ ВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз проведених досліджень виявив значну увагу вчених до процесів залучення та використання фінансових ресурсів. Проте дослідження впливу позичкових джерел на формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств в Україні здійснювалося в недостатній мірі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження позичкових джерел формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств в Україні та чинників, що впливають на можливості підприємств залучати фінансово-інвестиційні ресурси з цих джерел.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки реалізація багатьох інвестиційних проектів характеризується довгим періодом, довгострокові позики є одним з основних джерел формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств. Обсяг фінансово-інвестиційних ресурсів, залучених з такого джерела, як кредити, у 2006, 2007 та 2008 роках поступово збільшувався. У 2009 році, під впливом світової фінансової кризи, обсяг інвестиційних кредитів почав зменшуватися. Зменшення обсягу даних кредитів спостерігалось і в 2010 та 2012 роках. У 2011, 2013 та 2014 роках обсяг кредитів, наданих на термін більше одного року, збільшувався. Слід зазначити, що у 2014 році на збільшення обсягу фінансово-інвестиційних ресурсів (при перерахунку кредитів у іноземній валюті в гривні) позначилися великі темпи інфляції. Тобто за курсом 2013 року обсяг цих ресурсів був би значно меншим. Динаміка вимог банків за кредитами, наданими в економіку України, наведена в таблиці 1.

Слід зазначити, що зменшення процентних ставок за кредитами, яке спостерігалось до початку впливу на економіку України світової фінансової кризи, а також в 2010, 2011 та в 2013 роках, позначалося на виборі кредиту як джерела формування фінансово-інвестиційних ресурсів вітчизняних підприємств (табл. 2). Підвищення процентних ставок у 2008 та 2009 роках було пов'язано в першу чергу зі світовою фінансовою кризою. У 2012 та 2014 роках процентні ставки

Таблиця 1. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) резидентам (крім депозитних корпорацій) (млн грн.)

Період	Кредити			Кредити, надані на строк більше 1 року		
	У національній валюті	У іноземній валюті	Усього	У національній валюті	У іноземній валюті	Усього
1	2	3	4	5	6	7
2005	81279	62144	143423	41802	46798	88601
2006	123787	121443	245230	63682	95351	159033
2007	213802	213065	426867	118643	176719	295363
2008	300220	433801	734022	171172	340816	511989
2009	355521	367774	723295	191569	300753	492322
2010	395504	337319	732823	221658	268392	490051
2011	478596	323213	801809	260356	244031	504387
2012	515580	299562	815142	260024	210881	470905
2013	602776	308006	910782	277476	207224	484700
2014	547987	472680	1020667	283159	324463	607623

Джерело: складено за даними Національного банку України [8].

Таблиця 2. Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за кредитами, наданими резидентам (крім інших депозитних корпорацій), і депозитами, залученими на рахунки резидентів (крім інших депозитних корпорацій), %

1	Кредити			Депозити		
	усього	в національній валюті	в іноземній валюті	усього	в національній валюті	в іноземній валюті
2	3	4	5	6	7	
2005	14,6	16,4	11,5	8,0	8,5	6,8
2006	14,1	15,4	11,3	6,8	7,6	5,8
2007	13,5	14,4	11,3	7,2	8,2	5,8
2008	16,0	17,8	11,6	8,3	9,9	5,4
2009	18,3	20,9	10,0	11,8	14,0	9,2
2010	14,6	15,7	10,5	9,4	10,3	7,9
2011	14,3	16,0	9,2	7,3	8,1	5,5
2012	15,5	18,4	8,4	11,3	13,4	5,7
2013	14,4	16,6	9,4	9,5	10,9	5,9
2014	15,0	17,6	9,0	10,5	11,9	6,7

Джерело: складено за даними Національного банку України [8].

за кредитами, наданими депозитними корпораціями, також збільшувалися, що негативно позначилося на можливостях залучення коштів з даних джерел.

Останніми роками, за даними Державної служби статистики України, відбувалося збільшення довгострокових зобов'язань і забезпечень вітчизняних підприємств (рис. 1).

У 2013 році, як засвідчують дані Державної служби статистики України, найбільші довгострокові зобов'язання і забезпечення мали підприємства промисловості (367043,2 млн

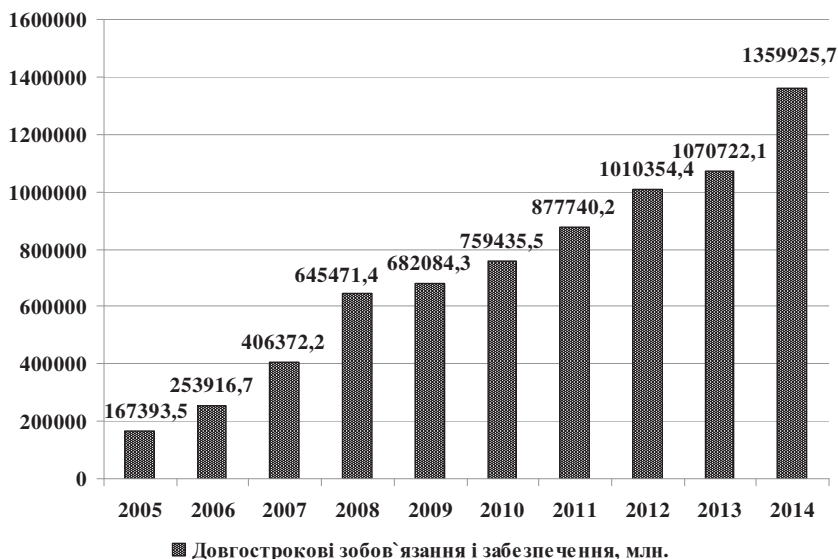

Рис. 1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення підприємств України за 2005–2014 роки

грн.). Також великими в порівнянні з іншими галузями довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями характеризувалися підприємства, основним видом діяльності яких є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (167983,4 млн грн.) та операції з нерухомим майном (142095,6 млн грн.). Менші довгострокові зобов'язання і забезпечення спостерігалися у підприємств, основним видом діяльності яких є будівництво (86076,6 млн грн.); професійна, наукова та технічна діяльність (81910,1 млн грн.); транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність (68149,1 млн грн.); фінансова та страхова діяльність (57704,8 млн грн.); сільське, лісове та рибне господарство (43031,6 млн грн.). Ще менші довгострокові зобов'язання і забезпечення були у підприємств, основним видом діяльності яких є інформація та телекомунікації (20703,3 млн грн.); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (16306,5 млн грн.); тимчасове розміщування й організація харчування (9798,2 млн грн.); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (8732 млн грн.). Найменшими довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями у 2013 році характеризувалися підприємства, основним видом діяльності яких є охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (2847,9 млн грн.); надання інших видів послуг (195,1 млн грн.) та освіта (144,7 млн грн.).

У 2014 році у підприємств багатьох галузей довгострокові зобов'язання і забезпечення зросли. Але при дослідженні даної складової фінансового потенціалу потрібно враховувати вплив великих темпів інфляції в цьому році. Найбільшими довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями, за даними Державної служби статистики України, характеризувалися підприємства промисловості (473198,4 млн грн.). Також великі в порівнянні з іншими галузями довгострокові зобов'язання і забезпечення мали підприємства, основним видом діяльності яких є операції з нерухомим майном (201980,5 млн грн.); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (199211,5 млн грн.). Менші довгострокові зобов'язання і забезпечення були у підприємств, основним видом діяльності яких є професійна, наукова та технічна діяльність (112010,5 млн грн.); будівництво (97502,4 млн грн.); фінансова та страхова діяльність (70422,8 млн грн.); транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність (67488,4 млн грн.); сільське, лісове та рибне господарство (62975,4 млн грн.); інформація та телекомунікації (30147 млн грн.); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (20595,5 млн грн.); тимчасове розміщування й організація харчування (11071,7 млн грн.); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (9566 млн грн.). Найменші довгострокові зобов'язання і забезпечення спостерігалися у підприємств, основним видом діяльності яких є охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (3056,7 млн грн.); надання інших видів послуг (600,6 млн грн.) та освіта (98,3 млн грн.).

Варто зазначити, що наявність значних довгострокових фінансових зобов'язань, з одного боку, засвідчує те, що підприємства активно залучали позичкові фінансово-інвестиційні ресурси, а з іншого — призводять до зменшення фінансової незалежності та фінансової стабільності підприємства. Тому збільшення довгострокових фінансових зобов'язань повинно відбуватися паралельно зі збільшенням власних фінансово-інвестиційних ресурсів.

Слід наголосити на тому, що важливим джерелом формування фінансового потенці-

алу інвестиційної діяльності підприємств є кошти, що залучаються на зовнішніх ринках. Підприємства залучають іноземні фінансові ресурси через отримання міжнародних інвестиційних кредитів, емісію цінних паперів, що купуються іноземними інвесторами, отримання іноземної допомоги у вигляді пільгових позик тощо.

У 2012 році чисті залучення за кредитами та облігаціями підприємств реального сектору склали 6,6 млрд дол. США. Також у цьому році відбулося скорочення зовнішньої заборгованості банківського сектору. Ця заборгованість була зменшена на 3 млрд дол. США. Додатне saldo за кредитами та облігаціями, що спостерігалось у 2013 році, становило 2,6 млрд дол. США. У 2014 році дефіцит за кредитами та облігаціями приватного сектору склав 5,5 млрд дол. США [8].

Варто наголосити на тому, що підприємствам України потрібно збільшувати обсяги фінансово-інвестиційних ресурсів, що залучаються на зовнішніх ринках, оскільки наявні обсяги цих ресурсів не задовольняють потреби вітчизняних підприємств.

Слід зазначити, що важливим фактором, який багато в чому визначає можливість залучення підприємствами позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів, є їх кредитоспроможність. Кредитоспроможність залежить від таких чинників, як: частка видатків, що підприємство може профінансувати за рахунок власних коштів; ризики структури капіталу; можливість підприємства виконувати свої зобов'язання в майбутніх періодах; спроможність швидко трансформувати активи в грошові кошти; спроможність при необхідності акумулювати кошти з внутрішніх та зовнішніх джерел; стан розрахунків за кредитами, що були отримані раніше; дотримання золотого правила фінансування; досвід та імідж керівників та співробітників підприємства; наявність та ефективність системи контролю на підприємстві; рівень договірної та платіжної дисципліни; плинність кадрів, що займаються управлінням підприємством; наявність кредитного забезпечення у вигляді майна, цінних паперів, майнових прав, поручительств, гарантій банків, гарантій, підтверджених майном третьої особи, тощо.

При формуванні позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємства позитивно впливає залучення позичкових коштів за якомога найменшою вартістю; забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості та кредитоспроможності підприємства; оптимізація співвідношення між позичковими фінансово-інвестиційними ресурсами та власними фінансово-інвестиційними ресурсами та між позичковими ресурсами, що залучаються на довгостроковій основі, і позичковими ресурсами, що залучаються на короткостроковій основі; відповідність обсягів довгострокових позик та короткострокових позик обсягам оборотних та необоротних засобів підприємства; оптимізація умов погашення боргу та виплати позичкових відсотків; мінімізація комісійних виплат; використання фіксованих процентних ставок чи процентних ставок з довгими процентним періодом (при впливі інфляції); ефективна та оперативна оцінка ринку капіталів; цільова направленість залучення позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів та використання їх за призначенням; відповідність строків, на які залучаються позичкові фінансово-інвестиційні ресурси, строкам окупності інвестицій; наявність можливості пролонгації, в разі потреби, строків повернення позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів; збільшення розміру кредиту по відношенню до величини застави; вчасність повернення позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів; моніторинг за використанням позичкових коштів; створення, при можливості, спеціального фонду для оперативного повернення позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів з метою уникнення штрафних санкцій з боку позичальників та інше.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що вітчизняні підприємства активно використовують фінансово-інвестиційні ресурси, що залучаються з позичкових джерел, при формуванні фінансового потенціалу їх інвестиційної діяльності. При цьому здешевлення вартості залучення даних ресурсів та збільшення кредитоспроможності підприємств в Україні може значно збільшити обсяги позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів вітчизняних підприємницьких структур, які є важливою складовою їх фінансового потенціалу.

Література:

1. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: учебний курс / І.А. Бланк. — К: Эльга, Ника-Центр, 2006. — 653 с.
2. Ван Хорн Дж.К. Основы финансового менеджмента / Ван Хорн Дж.К., Вахович, мл. Дж. / Пер. с англ. — М.: ООО "И.Д. Вильямс", 2008. — 1232 с.
3. Гриняшук І.І. Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці: сутність, проблеми розвитку та оцінювання / І.І. Гриняшук // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2009. — № 26 — С. 66—72.
4. Задувайло Л. М. Фінансова складова конкурентоспроможності національних економік країн Центральної та Східної Європи / Л.М. Задувайло // Наукові праці НДФІ. — 2009. — № 1 (46) — С. 82—90.
5. Куриленко Т.П. Проектне фінансування / Т.П. Куриленко. — К.: Кондор, 2006. — 208 с.
6. Просяник В.М. Інвестиційні ресурси: теоретичний та практичний аналіз / В.М. Просяник. — Харків: Гриф, 2001. — 80 с.
7. Сердюк-Копчекчи Ю.В. Особенности управления финансовым потенциалом промышленного предприятия / Ю.В. Сердюк-Копчекчи // Вісник Донецького університету. — 2007. — Вип. 1. — С. 415—423.
8. Статистика // Національний банк України // www.bank.gov.ua
9. Статистична інформація // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Турянська М.М. Інвестиційні джерела / М.М. Турянська. — Донецьк: Юго-Восток, 2004. — 317 с.
11. Чижко І.С. Сущность финансовой гибкости субъектов хозяйствования и факторы, определяющие её величину / И.С. Чижко // Економіка і організація управління. — 2010. — № 1 (7). — С. 113—126.
12. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінка / С.С. Шумська // Фінанси України. — 2007. — № 5. — С. 55—64.
13. Фінансовий менеджмент: підруч. / [Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін.]; Під ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2005. — 536 с.
14. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. John Wiley & Sons, Inc. — New York, 2002, 1372 p.

References:

1. Blank, Y.A. (2006), *Fynansovjy menedzhment* [Financial management], El'ha, Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
2. Van Khorn, Dzh.K. and Vakhovych Dzh.M. (2008), *Osnovy fynansovoho menedzhmenta* [Bases of financial management], ООО "Y.D. Vyl'iams", Moscow, Russia.
3. Hrynaschuk, I.I. (2009), "The financial potential administrative and territorial unit: essence, problems of development and evaluation", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 26, pp. 66—72.
4. Zaduvajlo, L.M. (2009), "The financial component of the competitiveness of national economies in Central and Eastern Europe", *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 1(46), pp. 82—90.
5. Kurylenko, T.P. (2006), *Proektne finansuvannia* [Project financing], Kondor, Kyiv, Ukraine.
6. Prosiannyk, V.M. (2001), *Investytsijni resursy: teoretychnyj ta praktychnyj analiz* [Investment resources: theoretical and practical analysis], Hryf, Kharkiv, Ukraine.
7. Serdiuk-Kopchekchy, Yu.V. (2007), "Features of management of industrial enterprise financial potential", *Visnyk Donets'koho universytetu*, vol. 1, pp. 415—423.
8. National bank of Ukraine (2015), *Statistics*, available at: www.bank.gov.ua (Accessed 10 April 2016).
9. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Statistical information*, available at: www.ukrstat.gov.ua (Accessed 10 April 2016).
10. Turians'ka, M.M. (2004), *Investytsijni dzherela* [Investment sources], Yugo-Vostok, Donetsk, Ukraine.
11. Chyshko, Y.S. (2010), "The essence of the financial flexibility of economic entities and the factors determining its value", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 1(7), pp. 113—126.
12. Shums'ka, S.S. (2007), "The financial potential of Ukraine: methodology and evaluation", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 55—64.
13. Poddier'ohin, A.M. Bilyk, M.D. and Buriak, L.D. (2005), *Fynansovjy menedzhment* [Financial management], KNEU, Kyiv, Ukraine.
14. Damodaran, A. (2002), *Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset*, John Wiley & Sons, New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016 р.